

Ceny potravin půjdou dolů

13.3.2023 - | Ministerstvo zemědělství ČR

Ceny zemědělských komodit na trzích klesají a brzy by se to mělo projevit i v cenách výrobců potravin a v obchodech. Pomůže tomu pokles cen energií a hnojiv i nastupující pěstitelská sezona, řekl Právu ministr zemědělství Zdeněk Nekula (KDU-ČSL).

Zdražování potravin je od loňského roku jedno z nejrychlejších v Evropě. Jak je to možné?

Je to vlastně psychologie, hra se strachem. Musíme se podívat na to, co se tady odehrálo v loňském roce kolem energií a války. Někdo loni na jaře vykřikoval, že chleba bude stát až 200 korun. Nestalo se, ale vytvářel se uměle strach, že nebudou potraviny.

Vznikla hysterie, přestože jsme exportéři obilí a máme ho dostatek, jestli bude dostatek mouky i pečiva, že nebude pomalu co jíst, což souviselo se zablokováním ukrajinských přístavů. A v rámci toho strachu, mnohdy i uměle vyvolávaného, si každý, ať zemědělec, potravinář nebo obchodník, chtěl pokrýt své náklady.

Někteří hráči na trhu šli dál a zkoušeli, co zákazník vydrží. A opět se vrátím k tomu cukru, kde obchody před vánočními svátky, kdy lidé už tolik nehledí na korunu a chtějí si udělat pěkné Vánoce a napéct cukroví, šponovaly ceny.

Ale abych byl férový, podle statistického úřadu vidíme, že za leden, kdy jsme ceny cukru exemplárně vytáhli, protože u něj meziročně došlo k největšímu skoku nahoru, došlo k poklesu o necelé dvě koruny.

Statistici přišli s tím, že únorová inflace byla i meziměsíčně tažena vyšším růstem cen potravin. Jaký další vývoj letos očekáváte?

Informace, ať už od České národní banky, nebo analytiků, říkají, že leden měl být nejvýše, pokud jde o inflaci, pak by měla následovat stabilizace a poté pokles.

Ted' se budu držet svého kopyta, to znamená zemědělství a potravinářství. Na světových trzích vidíme, že klesá cena obilí, olejnin, začíná klesat cena másla. A i s tím, jak bude nastupovat jaro a postupně léto, tak bude nastávat i tradiční sezonní pokles cen. Protože část ovoce a zeleniny se k nám dováží, část se vyprodukuje u nás. Jak bude česká produkce přicházet na trh, ceny půjdou dolů.

K pozitivnímu vývoji by asi měla přispívat i stabilizace cen energií.

Přesně tak. Ceny energií jdou dolů úměrně tomu, jak klesá cena plynu. Klesá i cena průmyslových hnojiv, takže také zemědělci budou mít nižší vstupy. Ceny zemědělských komodit začínají klesat docela výrazně. To by se mělo propast do cen výrobců potravin i cen na pultech.

Loni na podzim jste avizoval návrh na snížení DPH u 15 základních druhů potravin, jako je chléb, mléko, maslo, ovoce či zelenina. Jak to s ním vypadá?

Máme ho připravený. Domlouvali jsme se na vládě, že se budeme v tomto pololetí věnovat revizím daní, systému daní včetně sazeb DPH. Nechci předjímat, jaký bude výsledek, protože diskuse probíhá a není ukončena, ale nevylučuji, že by se toho seznamu mohli chytit obchodníci a sami proaktivně si snížit obchodní přírážky u vybraných položek.

S jakou sazbou počítá pracovní verze ministerstva?

Máme rozpracovány všechny varianty. Ať je to snížení z dnešních 15 procent na deset, pět, případně nulu. Byly by to ale řádově desítky miliard korun zasahující do státního rozpočtu. Za sebe proto říkám: nedělejme to, pokud tady není umraveněn trh a není v pořádku konkurenční prostředí, protože bychom dělali jenom díru do rozpočtu, prohloubili schodek a vůbec by se to neprojevilo, jenom by si někdo otevřeně nebo skrytě navýšil své zisky.

Při zvyšování DPH ceny vždy rostou, ale při snížení daně dolů obvykle nejdou. Může si to vůbec stát nějak ohlídat, aby ke zlevnění došlo?

Je to složité. Například i v Polsku, kde snížili spotřební daň nebo DPH třeba u pohonných hmot, to rovněž ne vždy úplně korespondovalo v cenách a vzbudilo to velkou nevoli mezi spotřebiteli.

Proto říkám: velmi opatrně se změnami těch sazeb. Protože když se sazba snižuje, tak prodejci vždy přijdou se spoustou argumentů, že nemohou až tolik slevit. Jsem opatrný v tom, abych uvěřil třeba slovům zástupce svazu obchodu, že to promítnou zcela. Ve stejný okamžik, kdy se domáhali snížení DPH, přistupovaly obchody k razantnímu zvýšení cen.

Ministr financí Stanjura se netají ambicí sjednotit nižší sazby DPH na 13 nebo 14 procentech. To by se pak logicky měla u potravin snížit buď o jeden procentní bod, nebo o dva. Chápu to dobře, že vedle toho se ale bude ve vládě diskutovat i zmíněný váš návrh, že některé potraviny, deset nebo patnáct položek, by mohly být zdaněny ještě méně?

Nechci komentovat diskusi, která nyní probíhá v jednotlivých resortech. Není to úplně na pořadu dne, neblížíme se finálnímu rozhodnutí. Za sebe říkám, že jsem příznivcem snižování daní, ale musí to přinést efekt, který se od toho očekává. A ne že to půjde do ztracena a že to ve finále povede jenom k navýšení zisku některých subjektů. Když něco uděláme, tak chceme, aby se to promítlo u spotřebitelů.

V tento okamžik za sebe říkám: raději nehýbat se sazbou DPH u potravin. Prostředky, o kterých diskutujeme při tom snížení, a teď je jedno, v jaké výši, raději použijme na cílenou podporu seniorů, rodin s dětmi, samozvitelek a samozvitelů. Když ty prostředky použijeme, tak tam vidím daleko lepší efekt, než když to uděláme plošně přes obchod, a ještě s nejistým výsledkem, který by ve finále nemusel nikdo pocítit.

Na jednu stranu hovoříte o snížení cen pro spotřebitele, ale na druhou stranu zemědělci říkají, že by potřebovali prodávat draž. To úplně dobře nevychází, ne?

Chápu, že každý si vytváří nějaký manévrovací prostor, používá k tomu všechny argumenty. Ano, jsou určité segmenty v zemědělství, které nemusí být v černých číslech. Ale v globálu, budme upřímní. Byť ten loňský rok byl hodně turbulentní, tak i včetně opatření, která udělala vláda se zastropováním cen energií, tady ve finále nejsou žádné velké krachy.

Ani u těch, kdo křičeli několikrát do roka, že zkrachují... Například nejmenovaný mlékárenský podnik pak ve finále přiznal, že to jenom tak zkoušel a chtěl prý vyvolat nějakou diskusi. Sám nakonec přiznal, že bude docela slušně ve vatě. Takže chápu, že je tady nějaká rétorika, že si někdo vytváří mediální alibi pro to, aby mohl trochu vyšponovat ceny. My naopak chceme všechny umravnit a chceme k tomu využít všechny mechanismy, které nám umožňuje zákon.

Norská firma Orkla, která v Česku vlastní například značky Vitana, Hamé, Znojmia nebo Otma, plánuje uzavření dvou závodů kvůli restrukturalizaci v souvislosti s rostoucími náklady. Nehrozí, že takových podniků bude přibývat?

Nemyslím si to. Musíme se na to podívat vždy v celé šňůře jednotlivých argumentů. Ceny zemědělských komodit i potravin několik měsíců postupně klesají. Klesají nám i ceny energií. Tím, jak se stabilizovala situace v dodávkách elektrické energie, se zemním plynem, tady nenastala žádná katastrofa.

Pojďme k potravinové soběstačnosti. Mluví se o tom, že třeba producenti vepřového mají velký problém a zavírají chovy. Neobáváte se, že by mohl být nedostatek vepřového?

Musím napřed říct, že je Česko v některých komoditách soběstačné. Někde jsme dokonce vývozci, a velcí vývozci, a některé komodity dovážíme. Kde se nám hodně daří, jsou obilniny, olejnin, cukr. Jsme exportní země a pátý největší výrobce cukru v Evropě. Daří se nám u mléka, zde máme soběstačnost nějakých 130 procent. Jsme velice dobří i u hovězího masa.

Ale u vepřového máme v Evropě dominantního hráče Španělsko, kde mají velké chovy s desítkami tisíc kusů, někdy až stotisícovými.

Ale bohužel postavit v Česku nový prasečák, kde bude deset tisíc prasat, je už téměř nemožné. A to kvůli odporu občanů, starostů. Všichni sice chtějí české vepřové, ale nikdo nechce velký prasečák vedle vesnice nebo města. Když s takovým záměrem chovatelé, zemědělci přijdou, tak se proti tomu konají petice a referenda.

Pokud chceme mít laciné české vepřové, jsou řešením doopravdy velkochovy. Španělé vítězí díky ceně. A té ceny dosáhli díky tomu, že mají hodně velké chovy, hodně velká jatka.

Něco podobného je u jablek. Poláci hodně nainvestovali do rozvoje sadů. Pět milionů tun jablek, to prostě válcuje Evropu.

Čeští pěstitelé jablek říkají, že se na trh dostávají polská jablka, která jsou ale vydávána za česká.

Pokud to zaznamenají, tak je potřeba dát nám podnět. Můžou ho samozřejmě dát na příslušný orgán, třeba na potravinářskou inspekci. Pokud chtějí zůstat anonymní, ať podnět dají nám a my ho postoupíme, aby byla zjednána náprava.

Když my vyvážíme suroviny do zahraničí, často se pak vozí zpátky k nám jako hotové výrobky. Přidaná hodnota tak zůstává v okolních zemích...

Situace se již začíná otáčet. Historicky zde byly nářky potravinářů, že se nemohou dostat do obchodních řetězců i do jejich zahraniční sítě. Ale někteří potravináři pochopili, že nemá cenu jen naříkat, že je lepší na sobě zapracovat, co se týká kvality a objemu výroby. A ejhle, už se jim daří. A těm, co si dokázali pohlídat, že musí mít stejnou kvalitu během celého roku, se daří dodávat i do zahraničních částí obchodních řetězců.

I ten nejmenovaný mlékárenský podnik 20 procent své produkce vyváží do zahraničí – sýry, jogurty a tak dále. Vždyť na Moravě je také významný zpracovatel mléka s italskými kořeny. Drtivá většina toho, co vyrobí, jde do Itálie.

Server Seznam Zprávy přišel s analýzou, že vepřovou kýtu a mléko nejvíc zdražili zemědělci, sýr eidam mlékárny a obchodníci si výrazně přirazili k cenám másla, cukru i rohlíků. Vypadá to, že na neúměrném zdražování se podepisují všechny skupiny.

Všichni mají maslo na hlavě, a právě od toho je zde nová mezíresortní skupina, abychom se věnovali celé té vertikále, nejenom obchodníkům, ale i potravinářům a zemědělcům. Pokud zjistíme nějaké

nepravosti a zneužívání situace, tak maximálně využijeme všech kontrolních orgánů a mechanismů, abychom tvrdě a exemplárně zasáhli.

Antimonopolní úřad se zaměřil na čtyři položky potravin. Experti spekulují, že jsou mezi nimi cukr a vejce. Můžete to potvrdit a případně uvést další položky?

Podali jsme podnět k prošetření vývoje cen cukru, vedle České obchodní inspekce (ČOI) právě i na Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS), a i ty další položky jsou potraviny běžné spotřeby. Konkrétní být nemohu, aby obchodníci nezareagovali a nezkreslili šetření úřadu.

V pátek jste oznámil zřízení meziresortní skupiny, která bude zkoumat vysoké ceny potravin. Co si od toho slibujete?

Jde o to, že ne všechny dozorové orgány jsou v gesci ministerstva zemědělství, proto potřebuje akční meziresortní pracovní skupinu, která bude menší, aby byla flexibilní. První jednání bude 21. března, kdy budeme mít podrobná data k cenám potravin za únor.

Loňský rok byl turbulentní a do jisté míry chápeme, že každý si chce pokrýt své náklady. Ale někteří jdou dál a zkoušejí, co zákazník vydrží. Tomu nechceme nečinně přihlížet.

Potřebujeme dostat do akce ČOI, která spadá pod ministerstvo průmyslu a obchodu. Velice silný nástroj má pod sebou také ministerstvo financí, a to je Finanční správa. My jako ministerstvo zemědělství máme pod sebou potravinářskou inspekci, z podnětů, které chodí na e-mail podnetypotraviny@mzecz, jich desítky částečně přesouváme na nezávislý ÚOHS.

Meziresortní skupina je tu od toho, aby se koordinovaně zaměřila na celou vertikálu: obchod, potravináři, zemědělci. A v případě nekalostí, které se zjistí, aby se účinně a tvrdě zjednávala náprava.

Kontroly cen potravin a marží jste ale ohlásil už loni v dubnu. Proč ani po roce není jasno, kdo na zdražování nejvíc vydělává nebo této situace nějak zneužívá?

Potřebovali jsme dát antimonopolnímu úřadu nejdříve účinný nástroj, což je od letoška platná novela zákona o významné tržní síle. Pokud úřad mohl donedávna kontrolovat jenom dvanáct největších subjektů, tak byl téměř bezmocný. Díky té novele může kontrolovat už řádově stovky subjektů. Nekalost nemusí vznikat jenom na straně obchodníků, může vznikat i u potravinářů nebo zemědělců.

Budeme se věnovat i novele zákona o cenách, to primárně jde za ministerstvem financí, ale jeho zástupci budou součástí meziresortní skupiny. V ní budeme diskutovat nejenom podněty a data, ale zároveň i hledat řešení, jak situaci kolem cen potravin zlepšit.

Na druhou stranu nechceme zasahovat do trhu, například diktovat ceny. Vidíme, že v Maďarsku se to nepovedlo. Přestože tam dělali takové zásahy, tak už kolikátý měsíc za sebou mají u potravin rekordní inflaci. My primárně chceme, aby u nás bylo zdravé konkurenční prostředí.

Dobře, ale máme i jiné příklady, třeba Polsko. DPH u potravin tam snížili na nulu a jsou levnější než u nás.

Jsem pro snížení DPH u potravin, ale musí tady být zdravé konkurenční prostředí, jinak jenom uděláme díru do státního rozpočtu. Pokud loni hlavně obchodníci v podstatě soutěžili, kdo víc zdraží, tak v tento okamžik, když bychom snižovali DPH, se to v cenách neprojeví.

Chápu, že například výroba cukru je energeticky hodně náročná a v mezích se si cukrovary zvedly na

podzim cenu o zhruba šest korun. Ale proč ve stejný okamžik obchodníci zvedli cenu v průměru o 14 korun? To tak špatně nakoupili elektřinu na svícení? Vždyť cukr stačí skladovat v suchu.

Ať se ČOI i ÚOHS podívají na to, co se odehrálo u cen cukru loni mezi zářím, říjnem, zda tady nedošlo k nějaké koordinované dohodnuté akci několika obchodních řetězců.

Předseda svazu obchodu Tomáš Prouza ale říká, že nedostatečná konkurence je v některých oblastech naopak u dodavatelů.

Pan Prouza říká ledacos, ale poslechněme si opět řeč čísel. Osm největších obchodních řetězců u nás má roční obrat 350 miliard korun a stejný obrat 350 miliard má u nás řádově tisíc potravinářů. Z toho vidíme, kdo tahá za delší konec – obchodníci. Ti mají daleko silnější páky, jak zmáčknout potravináře nebo zemědělce pod sebou.

Samozřejmě netvrdím, že všichni u potravinářů nebo zemědělců jsou svatoušci. Bohužel obchody ale svého dominantního postavení zneužívají a my chceme napravit situaci, aby nesoutěžily, kdo zdraží víc, ale soutěžily obráceně, kdo nabídne zákazníkovi lepší cenu.

<https://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/ministr/vystoupeni-v-mediich/nekula-ceny-potravin-pujdou-dolu.html>